

Hoog van de Toren

Hein Braaksma

'The sublime is now'? Laten we het hopen!

Hein Braaksma bepleit in deze aflevering van Hoog van de Toren individualiteit en *kunstlerische* schoonheid in de kunst.

'Volksdansen aan de ene kant, stromen van bloed die aan de andere kant wegvloeien, de geur van bloemen, de zachte invloed van de lente, de laatste stralen van de neergaande zon, die nooit meer voor de ongelukkige slachtoffers zal schijnen.... Deze beelden hebben een onuitwisbare indruk op mij gemaakt.' Aan het woord is de inmiddels in vergetelheid geraakte Belgische componist André-Ernest-Modeste Grétry¹, die zijn ervaringen tijdens de Franse revolutie beschrijft. De woorden zouden echter ook van een chroniqueur van willekeurig welk jaar van de twintigste eeuw afkomstig kunnen zijn. Immers weinig eeuwen zijn zo gruwelijk geweest als de twintigste eeuw. Zo gruwelijk was de twintigste eeuw dat Grétrys voorspelling met betrekking tot de Franse revolutie - spoedige incorporatie en domesticatie in de kunst - niet ook zou kunnen worden overgenomen. De incorporatie en meer nog de domesticatie van Auschwitz lijkt onmogelijk en is onwenselijk.

Daardoor is de weerslag van de twintigste-eeuwse inferno's zo ontzettend anders, dan die van de terreur van de Franse revolutie. In plaats van ze te domesticeren moest over de gruwelen rekenschap worden afgelegd. De gevolgen van het onrepresenteerbare voor representatie moesten onderzocht worden en geopenbaard. Zo ontwikkelde de twintigste-eeuwse kunst zich tot een kunst die het verleden voor zichzelf en voor anderen probeerde te verwerken. Een tendens die werd gecomplementeerd door een al oudere stroming van het bieden van een alternatief, door het schetsen van een lokkend perspectief. Stendhals idee dat kunst ons een *promesse de bonheur* biedt, is nog nooit zo actueel geweest als tijdens de afgelopen eeuw.

De vraag is echter waar heeft dat toe geleid? De kunst van de afgelopen eeuw is een fantastisch spectrum geworden met hoogtepunten voor haast iedereen. Veel van die hoogtepunten zijn ook op theoretisch niveau interessant. Sterker nog, haast iedere ontwikkeling, met bijbehorende theorie, die kon worden verzonnen, is tot het einde doorgedacht. Elke horizon is bezocht. De enige

1 André-Ernest-Modeste Grétry, *Mémoires, ou Essais sur la musique* 2 (Parijs 1797) 139-42.

kanttekening die nog gemaakt kan worden, is dat deze gevolgen de neiging hadden voor steeds minder kunstliefhebbers en voor nog minder gewone mensen toegankelijk te zijn.

Dat laatste lijkt dan ook een mooie taak, een mooi doel. Immers, als gevolg van genoemde ontwikkelingen en verhevigd door het postmodernisme, is de kunst richting- en doelloos geworden. Dit nieuwe doel zou uitkomst kunnen bieden. Het nastreven zou echter onverstandig zijn.

De twintigste-eeuwse kunst is sterk gedateerd - en heeft niet dankzij, maar ondanks dat een eeuwigheidswaarde. Iedere belofte van iets mooiers en iedere rekenschap van iets lelijks, gebeurde in een sterk gepolariseerde wereld, waarin niet alleen vele wegen naar Rome, het paradijs van/voor de kunst, leidden, maar ook vele wegen naar de menselijke hel. Kunst kon niet anders dan zich naar die keus richten en koos gelukkig voor Rome.

Nu is echter de weg naar Rome gekozen² en nu heeft die keus zich meer dan ooit maatschappelijk gevestigd. De weg moet nu bewandeld worden. Dat is echter geen taak voor collectieven. Het is geen vaarrichting die het schip van de maatschappij kan kiezen, het is een pad dat ieder individu moet bewandelen. (zelfs tegenstanders van een Aristotelische ethiek zullen dat met mij eens zijn) Geheel alleen hoeft dat echter niet.

In plaats van een ideologisch vergezicht, van de *promesse de bonheur* voor iedereen, zou de eenentwintigste-eeuwse kunst zich moeten richten op het individu en zijn of haar groei. Dat vraagt echter om een andere kunst. Wil de kunst van de eenentwintigste eeuw werkelijk (of weer) vooruitgang boeken, dan zal ze de nadruk van de theorie weer moeten verleggen naar het beeld. We leven niet in een Platoonse ideeënwereld en alleen in een soortgelijke wereld kan de theorie van de kunst bestaan en zich ontwikkelen. Een nieuw beeld in onze eigen wereld, zal daarom geen ideologische, maar wat in het Duits zo mooi heet, *kunstlerische* schoonheid moeten bevatten.

Een zware taak, die gelukkig ook de eenentwintigste-eeuwse kunstenaar niet zonder hulp zal hoeven volbrengen. Er bestond een lange traditie, die toen ze haar hoogtepunt kende, haar aard verloor. Die traditie zou weer opgepakt kunnen worden. En als dat nog niet genoeg is, dan bestaat er nog een profeet, die midden in de eeuw der gruwelen (1948) al riep 'The sublime is now'³. Laten we voor ons allen hopen dat Barnett Newmann, hier slechts 55 jaar te vroeg mee was.

2 Ik wil hier niet Fukuyama's stelling onderschrijven dat de wereld voor goed heeft gekozen voor de liberale democratie en dat de geschiedenis aan haar einde is gekomen. Voor de time being lijkt de wereld, in ieder geval in Europa, een redelijke vreedzame plaats geworden te zijn. Mijns inziens heeft dat zijn weerslag in de kunst van dit moment.

3 Barnett Newman, 'The sublime is now', in idem: *Barnett Newman. Selected Writings and interviews* (Berkeley en Los Angeles 1992) 170-173.